

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Самагалтайская средняя общеобразовательная школа №2
МР «Тес-Хемский кожуун РТ»

«РАССМОТРЕНО»
Руководитель ШМО
Шай /Коданмай Р.С./
Протокол заседания
ШМО № 25
«30» мая 2023г

«СОГЛАСОВАНО»
Заместитель директора
по УВР:
Шай /Намзырай У.С./
«31» мая 2023г

«УТВЕРЖДАЮ»
Директор школы:
Шай /Намзырай А.Д./
Приказ № 100
«31» мая 2023г

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
ПО ПРЕДМЕТУ «РОДНОЙ ЯЗЫК»

Класс: 6
Количество часов в год: 34 ч.
Количество часов в неделю: 1 ч.

Составитель:

Ширин А.М.

Предмет родн. яз., литер.

МБОУ Самагалтайская СОШ №2

Квалификационная категория высшая

2023-2024 учебный год

Тайылбыр бижик

1. 2023-2024 өөредилге чылында ажылчын программаны Тыва Республиканың ниити өөредилгезиниң күрүне стандартының национал-девискээр кезээнге дүүштүр Күрүнениң Федералдыг өөредилге стандарттарының негелделери-биле тургускан.

2. Ажылчын программаны кол ниити өөредилгенин 6-гы класска «Төрээн (тыва) дылды» өөредир чижек Програмазынга даянган. 2022ч.

3. М.В.Бавуу-Сюрюн, К.Б.Доржу, Б.Ч.Ооржак, А.Б.Хертек. Тыва дыл, 6 класс. Ниити өөредилге черлеринге өөредилге ному - Кызыл – 2015 г.

Өөредилге програмазын 68 шакка тургускан.

Амгы үеде тыва дыл Тыва республиканың күрүне дылы болбушаан, тыва чоннуң төрээн дылы бооп чоруур. Өөреникчилерни дылга өөредири оларның долгандыр турар бойдуска болгаш ниитилелге хамаарылгазын база үзел бодалдарын хевирлээр. Оон аңгыда төрээн дыл эртеми уругларның логиктиг боданыышкынын, дыл-домаан сайзырадыр.

Өөредилге програмазы болгаш өөредилге номнары өөреникчилерге теоретиктиг, практиктиг билиглерни дамчыдарының кол принциптери, методтары, аргалары-биле харылзаалыг. Тыва дыл кичээлдеринге хереглээр сөзүглелдер, өөредилге номнарында бердинген мергежилгелерниң сөзүглелдери чечен чогаалдардан алдынгылаан.

5-9 класстарга төрээн дыл курузу 1-4 класстарга өөренип эрткен чүүлдерниң дорт уланчызы болур. Ынчангаш башкы өөреникчилерниң эге класстарга төрээн дылга чүнү эрткенин, кандыг мергежилдер болгаш чаңчылдар чедип алганын эки билир ужурлуг.

Тыва дылды өөредириниң сорулгалары:

- хамааты мөзү-шынар болгаш төрээн чурттунга ынак болурунга кижизидер, төрээн дылынга ынак, төрээн дылын чүдүлге-сүзүглелин үнелээри дег медресеп билиринге, чугаалажып билиринге болгаш төрээн дылынга даянып тургаш, өске-даа эртемнерни чедишкинниг билип албышаан, долгандыр турар амыдырал болгаш бойдус дугайында билиглерин калбартыр;

- угаан-бодалын болгаш дыл-домаан сайзырадыр, медреселдиг, литературлуг дылдың нормаларын ажыглап тургаш хостуг чугаалажып, бодунуң бодалын шын чугаалап билиринге чаңчыктырар;

- тыва дылдың билиглерин шингээдип алыр, номчаан болгаш дыңнаан чүүлүнүн кол бодалын илередип билир;

- уругларның сөс-домаан байыдар болгаш грамматиканың өске-даа хевирлерин чугаа домаанга ажыглап шыдаар;

Тыва дыл - 6 класс (34 ш.)

Катаптаашкын – 3 шак

Хыналда болгаш чогаадыкчы ажылдар (хыналда ажыл, эдертиг, чогаадыг, словарьлыг диктант, төлевилел дээш о.ө.) – 6 шак.

Теория болгаш практика – 25 шак.

№	№	Дылдың кезектери	Программа аайы-биле темалар	Шагы	параграфтар
1-ги улдун					
1	1	Дыл, дыл дугайында ниити билиглер	Дыл – харылзажырының чугула чепсээ. Төрел дылдар болгаш өгбе дыл дугайында билиг. Дириг болгаш өлүг дылдар. Түрк дылдар дугайында.	1	§ 1. Дыл – харылзажырының чугула чепсээ § 2. Төрел дылдар дугайында билиг
2	2	Катаптаашкын	5 класска өөрэнген чүүлдеринге катаптаашкын Фонетика болгаш орфоэпия. Орфография. Лексика. Сөзүглелдер, оларның стили.	1	5 класска өөрэнген чүүлдеринге катаптаашкын §3. Фонетика болгаш орфоэпия. Орфография §4. Лексикага катаптаашкын §5. Сөзүглелдер болгаш стильдер § 6. Чугаа стили
3-7	3-7	Сөс тургузуу болгаш сөс чогаадылгасы	Морфемика – дыл эртемниң кезээ. Тыва дылда сөстүң уткалыг кезектери (морфемалар). Сөстүң тургузуу. Сөстүң дазылы. Төрел сөстер. Дүлей ажык эвес үн-биле төнген дазылга, ажык үнден эгелээн кожумак немежирге, дүлей ажык эвес үннерниң ыткыр үннер-биле солчуру. Сөс чогаадылгасы – дыл эртемниң кезээ. Сөстүң тургустунар аргалары: морфологтуг (кожумактыг), синтаксистиг арга. Хурааңгайлаар арга. Чогаадылга кожумактары. Аттыг чүве аттарын, кылыг сөзүн, наречиени	5	Сөс тургузуу болгаш сөс чогаадылгасы § 7. Морфемика – дыл эртемниң кезээ (<i>Тыва дылда сөстүң уткалыг кезектери (морфемалар).</i> Сөстүң тургузуу. Сөстүң дазылы. – <i>кыска таыйылбыр</i>) § 8. Төрел сөстер § 9. Кожумактарның вариантылыг болуру § 10. Дөс дугайында билиг § 11. Хевир тургузар кожумактар § 12. Өскертилге кожумактары Сөс чогаадылгасының аргалары § 13. Морфологтуг (кожумактыг арга) § 14. Синтаксистиг арга § 15. Хурааңгайлаан сөстер. Сөстүң морфемниг сайгарылгасы (<i>катаптаашкын база</i>)

			тургузар кожумактар. Хевир тургузар кожумактар: чүве адының бичеледир чассыдар кожумактары, демдек адының чадаларының кожумактары, кылыг сөзүнүң болбас хевириниң кожумаа, кылыг сөзүңге немелде утка киирер кожумактар. Өскертилге кожумактары: чүве адының сан, падеж, арын кожумактары; кылыг сөзүнүң үе, сан, арын кожумактары. Сөстүң дөзү: укталган, укталбаан. Сөстүң тургузуунун сайгарылгазы.		<i>кирген)</i>
8	8		<i>1-ги улдуңнуң хыналда диктантызы</i>	1	
2-ги улдуң					
9	1	Морфология	Морфология – дыл дугайында эртемниң кезээ. Морфология – грамматиканың бир кезээ. Тыва дылда чугаа кезектериниң бөлүктээшкини. Тускай чугаа кезектери. Дузалал чугаа кезектери. Аян сөстери.	1	Грамматика § 16. Морфология – грамматиканың бир кезээ. Тыва дылда чугаа кезектери
10- 15	2-7		Чүве ады. Чүве адының грамматиктиг утказы. Тодаргай болгаш туугай чүве аттары. Хуу болгаш ниити чүве аттары. Чүве аттарының бичеледир, чассыдар хевирлери, оларның тургустунары. Хевир тургузар кожумактарны шын	6	Чүве ады. Орфография. Чугаа культуразы § 17. Чүве адының ниити утказы, грамматиктиг демдектери болгаш синтаксистиг хүлээлгелери (<i>Чүве адының кылыг сөзү- биле холбаалы.</i>) § 18. Чүве адының чогаадылгазы § 19. Чүве аттарының бичеледир, чассыдар хевирлери

		<p>бижири. Чүве адының тургустунары (морфологтуг, синтаксистиг арга, хурааңгайлаар арга) Чүве адының морфологтуг демдектери. Чүве адының саны. Хамаарылга хевиринде чүве аттары. Чүве адының падежтери, оларның грамматиктиг утказы, кожумактарын шын бижири. Чүве адының синтаксистиг хүлээлгези. Чүве адының кылыг сөзү-биле холбаалыы. Адаарының падежинде чүве аттарының адалга болуру. Орус дылдан үлегерлээн сөстөрниң грамматиктиг хевирлерин шын бижири. Чүве адының морфологтуг сайгарылгазы.</p>		<p>§ 20. Чүве аттарының саны § 21. Чүве адының хамаарылга хевирин, ооң кожумактарын шын бижири § 22. Үлегерлеп алган чүве аттарының хамаарылга кожумактарын шын бижири § 23. Чүве адының падежтери. Адаарының падежи (<i>Чүве адының адалга болуру. Адаарының падежинде чүве аттарының адалга болуру.</i>) § 24. Хамаарыштыларының падежи (<i>Чүве аттарының домакка тодарадылга болуру</i>) § 25. Бээриниң падежи (<i>Чүве аттарының домакка немелде, байдал болуру</i>) § 26. Онаарының падежи (<i>Чүве аттарының домакка немелде болуру</i>) § 27. Турарының падежи (<i>Чүве аттарының домакка немелде, байдал болуру</i>) § 28. Үнериниң падежи (<i>Чүве аттарының домакка немелде, байдал болуру</i>) § 29. Углаарының падежи (<i>Чүве аттарының домакка немелде, байдал болуру</i>) § 30. Орус дылдан үлегерлээн сөстөрниң сан, падеж кожумактарын шын бижири § 31. Чүве адының морфологтуг сайгарылгазы</p>
16	8	<i>II-ги улдуңнуң хыналда диктантызы</i>	1	
		3-кү улдуң		
17-20	1-4	<p>Демдек ады. Демдек адының ниити утказы болгаш морфологтуг демдектери. Демдек адының чогаадылгазы (морфологтуг,</p>	4	<p>Демдек ады. Орфография. Чугаа культуразы § 32. Демдек ады. Ооң утказы болгаш синтаксистиг хүлээлгелери § 33. Демдек аттарының темалыг бөлүктери. Кижилерниң аажы-чаңын,</p>

		<p>синтаксистиг аргалар, сөстүң катаптаанындан). Демдек аттарының темалыг бөлүктери: шынар-демдээн, өң-чүзүнүн, хевирин, хемчээлин көргүзөр демдек аттары. Шынарның болгаш хамаарылганың демдек аттары Шынарның демдек аттары, оларның өйүндө, кошкадыр, күштелдирер чадалары, илередир уткалары (демдек адының хевир тургузар кожумактары). Укталган, укталбаан демдек аттары. Демдек адының синтаксистиг хүлээлгези. Демдек адының морфологтуг сайгарылгазы. <i>Словарьлыг диктант</i></p>		<p>мөзү-бүдүжүн көргүскөн демдек аттары § 34. Дириг амытаннарның аажы-чаңын, өң-чүзүнүн көргүскөн демдек аттары § 35. Чүвелерниң янзы-бүрү ылгавыр талаларын көргүскөн демдек аттары § 36. Демдек адының чогаадылгазы. Морфологтуг арга § 37. Демдек адының чогаадылгазы. Синтаксистиг арга § 38. Демдек адының уткалыг бөлүктери. Шынарның демдек аттары § 39. Шынарның демдек адының чадалары. Өйүндө чада. Кошкадыр чада § 40. Шынарның демдек адының күштелдирер чадазы § 41. Хамаарылганың демдек ады § 42. Демдек адының морфологтуг сайгарылгазы § 43. Демдек адынга катаптаашкын. Демдек адын чугаага ажыглаары</p>
21	5		1	
22-25	6-9	<p><i>Хыналда ажыл</i></p> <p>Сан ады. Сан ады, ооң грамматиктиг утказы болгаш морфологтуг демдектери. Сан адының тургузуу: бөдүүн, нарын болгаш каттышкан (составтыг). Сан аттарының бөлүктери. Түң болгаш дугаар сан аттары. Чырының, үүрмектээриниң, аңгылаарының, чоокшуладырының сан аттары болгаш оларны шын бижири. Сан адының синтаксистиг</p>	4	<p>Сан ады § 44. Сан адының утказы § 45. Сан адының тургузуунуң болгаш утказының аайы-биле бөлүктери § 46. Сан адының синтаксистиг хүлээлгези § 47. Сан адының нарын сөстөр болгаш быжыг сөс каттыжышкыннары тургузарынга киржилгези § 48. Сан адын чугаага ажыглаары § 49. Тыва дылда хемчег илередир чамдык сөстөрниң ажыглалы § 50. Сан адының морфологтуг сайгарылгазы</p>

			<p>хүлээлгези. Сан адының нарын сөстөр болгаш фразеологизмнер тургузарынга киржилгези. Араб болгаш рим чурагайлар-биле айыткан сан аттарының кожумактарын шын бижири. Тыва дылда хемчег илередир чамдык сөстөрнүң ажыглалы. Сан адының морфологтуг сайгарылгазы. <i>Тест-айтырыглар.</i></p>		§ 51. Сан адынга катаптаашкын
26	10		<i>III-кү улдуңнуң хыналда диктантызы</i>	1	
			4-кү улдуң		
27-28	1-2		<p>Ат орну. Ат орнунуң грамматиктиг утказы, морфологтуг демдектери, синтаксистиг хүлээлгези. Ат орнунуң бөлүктери. Чамдык ат оруннарының саннарга, падежтерге өскерлири. Тодаргай эвес ат оруннарын шын бижири.</p> <p>Ат оруннарының морфологтуг сайгарылгазы.</p>	2	<p>Ат орну § 52. Ат оруннарының утказы болгаш грамматиктиг демдектери § 53. Ат орнунуң бөлүктери. Арынның ат оруннары § 54. Айтылганың ат оруннары. Айтырыгның ат оруннары § 55. Тодаргай ат оруннары § 56. Тодаргай эвес ат оруннары, оларны шын бижири § 57. Ат оруннарының морфологтуг сайгарылгазы § 58. Ат оруннарынга катаптаашкын</p>
29	3		<i>Хыналда ажыл</i>	1	
30-31	4-5	Чугаа, чугаалажып харылзажыры болгаш чугаа культуразы	<p>Тыва улустуң чугаа этикеди. Чугаа чорудулгазының хевирлери: чүгүртү (улу-каралап) номчууру; сөзүглелден кол медээни тып номчууру; сөзүглелди сайгарып номчууру. Сөзүглелдин тодаргай болгаш элдээрткен утказы.</p>	2	<p>Чугаа чорудулгазы. Чугаа культуразы § 59. Тыва улустуң чугаа этикеди § 60. Чугаа чорудулгазының хевирлери. Аас чугаа § 61. Бижимел чугаа § 62. Сөзүглелдин тодаргай болгаш элдээрткен утказы § 63. Сөзүглелдернүң янзылары. Чурумал</p>

			<p>Номчааны чечен чогаал сөзүглелиниң утказын сактып бижири. Монологтуң янзылары. Чурумал. Тоожуушкун. Угаап боданыышкын. Дыл темазынга дыңнадыг. Диалогтуң хевирлери: кылдыныгны боттандыраынче углаптар чугаа, бодал солчуп чугаалажыры.</p>		<p>§ 64. Тоожуушкун § 65. Угаап боданыышкын</p>
32-33	6-7		<p>Катаптаашкын. Сөс тургузуу болгаш сөс чогаадылгасы. Морфология. Аттыг чугаа кезектери. Ат орну.</p>	2	<p>Чыл төнчүзүндө катаптаашкын § 66. Сөс тургузуу. Сөс чогаадылгасы § 67. Чүве ады. Демдек ады § 68. Сан ады. Ат орну</p>
34	8		<p><i>IV-кү улдуңнуң хыналда диктантызы</i></p>	1	